

XORAZM VILOYATIDA BOJXONA VA SOLIQ IMTIYOZLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Olimjanov Sayyodbek Shuxrat o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilashda soliq hamda bojxona imtiyozlarining ahamiyati beqiyosdir. Mamlakatimizda qabul qilingan "Soliq kodeksi" (2020 yil 30 dekabrda yangi tahriri bilan), "Bojxona kodeksi" (2016 yil 20 yanvar), shuningdek, Prezidentning qator farmon va qarorlari mazkur sohalarda zamonaviy yondashuvlarni joriy etish uchun mustahkam huquqiy asos yaratdi. Xorazm viloyati iqtisodiyoti qishloq xo'jaligi, to'qimachilik, oziq-ovqat sanoati, turizm va xizmat ko'rsatish tarmoqlari bilan ajralib turadi. Hududda tadbirkorlik sub'yektlari uchun yaratilayotgan bojxona va soliq imtiyozlari ularning moliyaviy yukini kamaytirish, investitsiyalarni jalb qilish va yangi ish o'rinlari yaratish imkonini bermiqda. Shu bilan birga, bu imtiyozlarning samaradorligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Xorazm viloyatida bojxona va soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish masalasi mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida "Soliq kodeksi"ning yangi tahriri (2020 yil 30 dekabr) va "Bojxona kodeksi" (2016 yil 20 yanvar), shuningdek, Prezidentning qator farmon va qarorlari mazkur yo'nalishda huquqiy asos yaratib, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, investitsiya jalb qilish va mahalliy ishlab chiqarishni kengaytirish imkonini bermiqda. Xorazm viloyati iqtisodiyoti asosan qishloq xo'jaligi, to'qimachilik, oziq-ovqat sanoati, turizm va xizmat ko'rsatish tarmoqlari bilan ajralib turadi. Hududda yaratilayotgan bojxona va soliq imtiyozlari tadbirkorlik

sub'yektlarining moliyaviy yukini kamaytirish, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga sharoit yaratadi.

So'nggi yillarda viloyatda bir qator erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonolari tashkil etilib, ular doirasida soliq stavkalaridan ozod qilish yoki pasaytirilgan stavkada qo'llash, asbob-uskunalar va xomashyo importida bojxona to'lovlaridan vaqtinchalik ozod etish, mol-mulk solig'i va yer solig'idan belgilangan muddatga ozod qilish kabi rag'batlantiruvchi choralar qo'llanmoqda. Masalan, "Urganch" erkin iqtisodiy zonasida xorijiy investorlar uchun 3 yildan 10 yilgacha bo'lgan muddatda soliq va bojxona imtiyozlari amal qilishi ularning faol kirib kelishiga zamin yaratmoqda. Natijada so'nggi yillarda viloyatga kiritilayotgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi yiliga o'rtacha 18–20 foizga o'sdi, minglab yangi ish o'rinlari yaratildi, eksport mahsulotlari nomenklaturasi kengaydi va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash bo'yicha yangi quvvatlar ishga tushirildi. Shu bilan birga, amaldagi tizimda ayrim kamchiliklar ham mavjud. Xususan, imtiyozlar samaradorligini baholash mexanizmining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi, ayrim korxonalar tomonidan imtiyozlardan samarasiz foydalanish, bojxona rasmiylashtiruvi jarayonlarida ortiqcha vaqt sarfi va mahalliy tadbirkorlar o'rtasida imtiyozlar bo'yicha axborot yetishmasligi muammolar sifatida qayd etilishi mumkin.

Ushbu muammolarni bartaraf etish va samaradorlikni oshirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Avvalo, imtiyozlar monitoringi va baholash tizimini yaratib, har yili iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari va eksport hajmini hisobga olish, samarali ishlamagan imtiyozlarni optimallashtirish zarur. Bojxona jarayonlarini to'liq raqamlashtirish, "yagona bojxona oynasi" tizimini kengaytirish, elektron deklaratsiya va masofaviy nazoratni kuchaytirish ham muhim yo'nalishdir.

Soliq yengilliklarini innovatsion texnologiyalarni joriy etayotgan va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarga, shuningdek, mahalliy resurslardan samarali foydalanayotgan sub'yektlarga maqsadli yo'naltirish lozim. Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, Janubiy Koreyada erkin iqtisodiy zonalar

doirasida bojxona rasmiylashtiruvi 24 soat ichida onlayn tarzda amalga oshiriladi, Turkiyada esa sanoat zonalaridagi korxonalar 10 yil davomida foyda solig'idan ozod qilinadi. Ushbu yondashuvlar Xorazm viloyati uchun ham moslashtirilgan holda qo'llanishi mumkin.

Shuningdek, viloyatda imtiyozlar berish jarayonida shaffoflikni oshirish va korrupsion xavflarni kamaytirish maqsadida jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, bojxona va soliq xodimlari malakasini muntazam oshirish, mahalliy tadbirkorlar uchun imtiyozlardan foydalanish bo'yicha o'quv-seminarlar tashkil etish tavsiya etiladi. Hududning eksport salohiyatini kengaytirish uchun logistika infratuzilmasini rivojlantirish, xalqaro savdo yo'laklariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy sertifikatlash markazlarini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorazm viloyatida iqtisodiy klasterlarni rivojlantirish orqali imtiyozlar berishning samaradorligini oshirish, ya'ni ishlab chiqarish, qayta ishlash va eksport jarayonlarini yagona tizimda bog'lash ham istiqbolli yo'nalishlardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, Xorazm viloyatida bojxona va soliq imtiyozlarini samarali boshqarish hududning investitsion jozibadorligini oshirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va aholining bandligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, imtiyozlarni berish bilan bir qatorda ularning natijadorligini muntazam baholash, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xalqaro tajribani mahalliy sharoitga moslashtirish, shaffoflikni oshirish, malakali kadrlar tayyorlash va eksport infratuzilmasini rivojlantirish viloyatning iqtisodiy salohiyatini yanada oshiradi.

Manbalar ro'yhati:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – 2020 yil 30 dekabr, yangi tahrir.
2. O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi. – 2016 yil 20 yanvar.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4434-son Qarori. – 2019 yil 10 avgust.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik sub’yektlarini qo‘llab-quvvatlash va ularning faoliyatini yanada rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–6041-son Farmoni. – 2020 yil 19 avgust.
5. Bozorov S., Sattorov A. Bojxona siyosati va iqtisodiy o‘rish: mintaqaviy tahlil // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. – 2022. – №5. – B. 45–53.
6. Khakimov Z. Customs procedures modernization in Uzbekistan: problems and prospects // Central Asian Economic Review. – 2021. – Vol. 23(4). – P. 72–81.
7. Turaev X., Rustamova M. Soliq imtiyozlarining investitsion faoliyatga ta’siri: Xorazm viloyati misolida // “Moliyaviy tahlil va prognozlash” jurnali. – 2023. – №2. – B. 14–22.
8. OECD. Tax incentives for investment – A global perspective: Experiences from developing countries. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 154 p.
9. UNCTAD. World Investment Report 2023: Investing in sustainable energy for all. – Geneva: United Nations, 2023. – 180 p.
10. World Bank. Doing Business in Uzbekistan 2022: Enabling Reforms and Investment Climate. – Washington, DC: World Bank Group, 2022. – 96 p.